

Derde kwartaalrapportage piloottraject digitaal statiegeld

Auteur:

Piet De Baere/Anne D'Haese

1 Inleidend kader

Op 23 december 2022, heeft de Vlaamse regering beslist om in 2025 een statiegeldsysteem in Vlaanderen/België te introduceren. Vlaanderen wil, gelet op het performant inzamelsysteem van de blauwe zak en het innovatieve karakter ervan een kans geven aan een digitaal statiegeldsysteem.

In de loop van 2023 moet op het terrein aangetoond worden dat het digitale statiegeldsysteem kan voldoen aan de voorwaarden uit de conceptnota Vlaamse regering inzake de invoering van een statiegeldsysteem in Vlaanderen.

Naast het aantonen, via pilootprojecten, dat aan de voorwaarden kan voldaan worden, moeten er, met het oog op het invoeren van het digitaal statiegeldsysteem in 2025, veel operationele aspecten uitgewerkt en beslist worden. Zo moeten er beslissingen komen bijvoorbeeld:

- Op technisch vlak: welk type unieke code? Welke soort printing, welk type home scanner, hoe de vuilnisbakken en de blauwe zakken identificeren, ...
- Op technologisch vlak: welke soort applicatie? Welk technisch platform waar de benodigde informatie verzameld zal worden? ...
- Op wettelijk vlak: hoe gaan de GDPR-regels ingebouwd worden? Welke stappen moeten genomen worden om geen BTW te moeten betalen op statiegeld? ...
- Op communicatievlak: welke soort communicatie moet gevoerd worden zodat de transitie naar het digitaal systeem op een goeie manier kan gebeuren? ...
- Op financieel vlak: hoe gaan de geldstromen praktisch verlopen? Op welke manier zal het statiegeld teruggegeven worden? ...

Fost Plus, Comeos en Fevia hebben een roadmap met een strikte timing ontwikkeld waarmee stapsgewijs een antwoord geformuleerd wordt op al deze vragen tegen eind 2023. Tijdens gans het traject wordt hoe dan ook regelmatig teruggekoppeld met stakeholders (lokale besturen, producenten, consumenten, etc.) om hun mening over deelaspecten van het project die specifiek voor hen van toepassing zijn mee te nemen. Fost Plus, Comeos en Fevia zijn verantwoordelijk voor de verdere uitrol van de roadmap en nemen in dit kader de nodige beslissingen.

Naast specifieke testen van onderdelen uit de roadmap (thuis- en retailscanners, printen van unieke codes, etc.), zullen in dit traject ook pilootprojecten worden opgezet. Deze pilootprojecten, die op

kleine schaal en in verschillende omgevingen een digitaal statiegeldsysteem in al haar aspecten moet testen, hebben als doel volgende aspecten te evalueren:

- Doeltreffendheid: Effectieve vermindering van de éénmalige drankverpakkingen in het zwerfvuil en algemene verhoging van de captatiegraad. Rekening houdend met de beperkte looptijd van de pilootprojecten en de praktische moeilijkheden om representatieve metingen van het zwerfvuil op het terrein te organiseren, zal deze doeltreffendheid gemeten worden via specifieke indicatoren (% teruggebrachte drankverpakkingen, aantal gebruikers, etc.).
- Toegankelijkheid: Gebruiksvriendelijke toegang tot het systeem voor iedereen, in alle omstandigheden en omgevingen (bv. ook out of home, regio's met veel toeristen, ...).
- Nodige elementen om de risico's tot fraude te beperken.
- Conformiteit met de privacyregels.
- Operationele toepasbaarheid.

Fost Plus, Fevia en Comeos zetten de pilootprojecten op. De pilootprojecten worden opgevolgd door een stuurgroep bestaande uit Fost Plus, Fevia en Comeos, het kabinet Demir, de OVAM, de VVSG en de Interregionale Verpakkingscommissie

De stuurgroep wordt geadviseerd door een klankbordgroep met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokkenen bij de invoering van een (digitaal) statiegeldsysteem.

2 Overzicht van de overlegmomenten in dit kwartaal

De stuurgroep kwam in dit kwartaal 3 keer samen, nl. op 17 juli, 30 augustus en 27 september. De reeds goedgekeurde verslagen, evenals het verslag van 28 juni/3juli, zijn als bijlage toegevoegd (bijlage 1 – 4).

De klankbordgroep kwam in dit kwartaal 2 keer samen, nl. op 5 juli en 6 september. Beide verslagen zijn als bijlage toegevoegd (bijlage 5 – 6).

3 Stappenplan voor het piloottraject en roadmap

De timing van het stappenplan, beperkt aangepast in kwartaal 2, blijft behouden. Het is nog steeds de bedoeling om eind november vanuit de stuurgroep een advies te bezorgen dat in de loop van december op politiek niveau kan worden besproken.

Er werd een begin gemaakt met een evaluatiedocument met o.a. een olijsting van de criteria waarop het digitale statiegeld geëvalueerd dient te worden (bijlage 7). Dit document werd in de loop van augustus doorgestuurd naar stuurgroep en klankbordgroep voor commentaar en eventuele aanvullingen. Het document werd ook geagendeerd op de stuurgroep van 30 augustus en de klankbordgroep van 6 september.

4 Pilootprojecten in gesloten omgeving: resultatenrapport

Eind augustus was het resultatenrapport van de gesloten pilootprojecten (Corda Campus en KBC) beschikbaar (bijlage 8). Het werd op 30 augustus besproken door de Stuurgroep en op 6 september door de Klankbordgroep.

Voornaamste bevindingen en leerpunten van de gesloten pilootprojecten vanuit het resultatenrapport van Fost Plus:

- Op beide projectlocaties (KBC en Corda) waren de gebruikte technologische platformen (app en webplatform) 24 uur per dag, 7 dagen per week beschikbaar voor gebruikers.
- Beide voorgestelde technologische platformen zijn (voor de te hanteren interacties/volumes) permanent blijven functioneren en er zijn geen technische storingen opgetreden.
- Het retourpercentage (= verkochte items die via digitale applicatie werden verwerkt) lag gemiddeld op ruim 43%. De loyaliteit van gebruikers klom na enkele weken tot ruim 85%.
- De oplossingen in beide piloten houden nu reeds rekening met de privacy bewaking van gebruikers, en conformiteit met de GDPR wetgeving.
- De unieke codes op de flesjes en blikjes garanderen een zeer hoge lees- en scanbaarheid voor de doorsnee gebruiker op de twee locaties. Meer dan 99% van de codes is gescand kunnen worden bij aankopen.
- Op beide locaties werden tijdens de duur van het project 65 gedetailleerde steekproeven uitgevoerd naar de inhoud van de uniek gecodeerde vuilnisbakken die ingezet zijn voor deze piloot en waarin de flesjes en blikjes gedeponeerd dienden te worden. Uit deze steekproeven blijkt onder andere dat de zuiverheidsgraad van de inhoud van deze vuilnisbakken bijzonder hoog was (> 97% flesjes en blikjes)

Mee te nemen leerpunten:

- Op beide projectlocaties (KBC en Corda) werd de verkoopprijs niet met 20 €c verhoogd. Dit moet wel meegenomen worden als randvoorwaarde tijdens de volgende fasen.
 - Als een gebruiker de app opnieuw moet installeren, of bijv. haar/zijn telefoon kwijt speelt, gingen de opgespaarde statiegelden verloren.
 - In deze piloten is er nog geen structurele back up op de platformen hiervoor voorzien (bij de eventuele commerciële uitrol vanzelfsprekend wel)
 - Tijdens deze piloten werd er (nog) niet gewerkt met geo locking (= triple verification). Er is wel reeds met dubbele verificaties gewerkt op beide locaties (= EN de unieke code op het drankje EN de unieke code op de vuilbak samen verplicht te scannen om het statiegeld correct te kunnen innen).
 - Indien de vuilbak te dichtbij de automaat stond gingen sommige creatieve consumenten de producten trachten te ontwaarden aan de automaat (zonder het item te kopen). Na dit vastgesteld te hebben, zijn de vuilbakken verwijderd en is er gewerkt met een tijdsslot op de activiteit (bijv. binnen 20 sec moest je de beide scans uitgevoerd hebben)
 - Krachtige korte zinnen, éénvoudig taalgebruik, veel pictogrammen hebben een beter bereik dan lang uitgeschreven instructies Daarnaast wordt herhaling van de " via verschillende communicatiekanalen ook als positief ervaren
 - Duidelijk uitleggen (en herhalen) aan consumenten hoe fraude wordt aangepakt in een digitaal statiegeld systeem, leidt vermoedelijk naar snellere en hogere adaptiegraden
- Tijdens deze piloten werden enkel individuele drankverpakkingen uniek bestickerd. Multi packs maakten geen deel uit van deze test.

- Beide operatoren hebben voor iedere piloot afzonderlijk een GDPR privacy verklaring voorzien Voor de volgende piloten lijkt het echter aangewezen dat één geharmoniseerde verklaring te voorzien vanuit Fost Plus
- De monitoring van alle vuilbakken is voor deze piloten volledig manueel verlopen. Alles werd manueel geteld en ieder uniek gecodeerd item via de app of het portaal gescand. Te bekijken met de operatoren of dit voor de volgende piloten (meer items, meer vuilbakken, etc kan worden geautomatiseerd (via een aparte app bijv.)
- De leesbaarheid van unieke codes (op drankverpakkingen en op vuilbakken) is niet noodzakelijk recht evenredig met de grootte van de code (deze was ongeveer 3 cm op 3 cm voor de dranken, en 5 x 5 voor de vuilbakken). Gebruikers gaven aan dat kleinere codes sneller leesbaar waren (minder last van lichtreflecties) Dit moet verder onderzocht worden.
Beide platformen hebben (via een third party) penetratietesten laten uitvoeren op hun back end platformen voor de piloot werd opgestart Voor de volgende piloten lijkt het aangewezen deze zelf (maar via een externe gespecialiseerde provider) te laten opzetten

5 Pilootprojecten in (half)-open omgeving: opstart

In de loop van september werden 2 halfopen pilootprojecten opgestart:

- 1) Bobbejaanland vanaf 15 september en dit gedurende 3 weekends in september (Unbox)
- 2) CenterParcs De Haan/ Kerstraat en Dijk Wenduine vanaf 23 september gedurende 3 weken (Litterbits)

De praktische uitwerking (bijlage 9) kwam aan bod op de klankbordgroep van 6 september.

Belangrijke aspecten van deze pilootprojecten:

- De beoogde schaal van deze pilootprojecten bedraagt 50 000 tot 70 000 verpakkingen.
- De unieke codes op de verpakkingen zijn een combinatie van bestickerde items en on pack geprinte codes.
- De prijzen van de dranken zijn met 20 eurocent verhoogd.
- Digitaal statiegeld wordt zowel getest on the go als in de thuisomgeving (Wenduine en vakantiehuisjes Centerparcs)
- De (straat) vuilnisbakken in Bobbejaanland, Centerparcs en Wenduine zijn ontdebeld en de pmd bakken zijn voorzien van een uniek code.
- In de vakantiehuisjes van Centerparcs worden de thuis scanners getest.
- Voor de thuisomgeving in Wenduine/Centerparcs krijgen de consumenten bij aankoop van drankverpakkingen (voor thuisconsumptie) in de deelnemende winkels een leaflet met unieke code. Thuis moet dan de code op de verpakking en de leafletcode gescand worden, waarna de verpakking in de pmd zak kan.
- Er wordt gewerkt met geolocalisatie.

Deze pilootprojecten willen het digitaal statiegeld verder operationeel testen en maar ook evalueren op de toegankelijkheid voor verschillende doelgroepen, de fraudebestendigheid en ook het effect op zwerfvuil. O dit goed te kunnen evalueren zijn er surveys bij de gebruikers en metingen nodig

Wat betreft de surveys wordt vertrokken van de basissurvey van de gesloten pilootprojecten. Tijdens de klankbordgroep van 6 september werden suggesties verzameld om de surveys verder te optimaliseren (zie bijlage bij verslag van de klankbordgroep van 6 september – bijlage 6b).

De metingen moeten in elke testomgeving zorgen voor info over:

- Het aantal drankverpakkingen met code in restafval, pmd en zwerfvuil, waarbij telkens een onderscheid wordt gemaakt tussen ontwaarde en niet-ontwaarde verpakkingen
- Een nulmeting van zwerfvuil om de impact op zwerfvuil te kunnen nagaan

Omdat niet alles kan gemeten of geteld worden, en er dus met representatieve steekproeven moet gewerkt worden is een duidelijke transparante methodologie nodig. De OVAM heeft terzake een aantal aandachtspunten opgesteld (bijlage 10a). Fost Plus heeft het studiebureau OWS aangesteld om de metingen en analyse van de metingen te doen. De methodologie van OWS (bijlage 10b) was geagendeerd op de klankbordgroep van 6 september. De OVAM heeft hierop nog een aantal opmerkingen en suggesties geformuleerd (*antwoord van Fost Plus staat schuingedrukt*):

- Analyse en interpretatie van de resultaten. De methodologie gaat enkel over de metingen. Het is ook nodig om een analyse en interpretatie van de metingen te hebben. Dit kan best gebeuren door een onafhankelijke partij, dus eventueel OWS of een ander bureau.
OWS doet eindrapportage en analyse van de resultaten van de door hen uitgevoerde metingen.
- De thuismetingen ontbreken. Het restafval en PMD van de huisjes in CenterParcs en de gezinnen in Wenduine (en dus de telling van het aantal (niet)-ontwaarde drankverpakkingen in rest/PMD bij de mensen thuis) worden niet meegenomen in de huidige methodologie.
Restafval en PMD van de huisjes is wel degelijk opgenomen in de methodiek, afval van de inwoners van Wenduine is operationeel niet haalbaar. Wij weten niet wie van hen het systeem gebruikt.
- In de methodologie wordt een paar keer gesproken over een maximaal representatief (deel)staal. We hadden graag vernomen welke methode , welk algoritme hierbij gebruikt gaat worden. Welk betrouwbaarheidsinterval wordt nagestreefd, welke foutenmarge? Hoe wordt de populatie bepaald?
Hier rekenen wij op de expertise van OWS als onafhankelijke en neutrale meetinstantie.
- Zwerfvuil: we zouden opteren voor meer (minimaal twee) nulmetingen zowel in Bobbejaanland, CenterParcs als Wenduine om de metingen robuuster te maken (minder invloed externe factoren). Ook telkens per site minimaal twee pilootmetingen nodig.
De nulmetingen voor Bobbejaanland gebeuren dag per dag dus sowieso 3. Ook voor Center Parcs voorzien we nulmetingen op verschillende dagen. Ook voor de pilootmetingen zelf voorzien wij op geregelde tijdstippen bemonstering en stalen door OWS dus zeker minimum 2.
- Deze externe factoren moeten zeker meegenomen worden bij de metingen en ook bij de analyse en interpretatie van de metingen. We denken aan het bezoekersaantal, het aantal verkochte drankverpakkingen. Dus ook in de nulsituatie moet er een zicht zijn op deze factoren bv. tijdens de test weten we perfect hoeveel drankverpakkingen er verkocht worden (eigen aan het digitale systeem). Ook tijdens de nulmeting moet dat aantal gekend zijn.
OK, wij houden hier sowieso rekening mee voor de private omgevingen, voor de publieke omgeven kunnen we met niet meer dan de weersfactoren rekening houden.
- Zwerfvuil Wenduine: Zoals nu omschreven nl. één deelnemende winkel (SPAR), 3 loopstroken (waarvan sommige (dijk) op een kwartier wandelen van de winkel en slechts 1 nul- en 1 pilootmeting, menen we dat er weinig kan gehaald worden uit de zwerfvuilmetingen in Wenduine. De kans dat we een drankverpakking gaan meten is sowieso wel heel klein in deze constellatie. Wat er nodig is, zijn meer deelnemende winkels, meer loopstroken en meer metingen.-

Wij zijn momenteel aan het praten met andere verkooppunten, maar hun deelname is op vrijwillige basis. Wij houden jullie op de hoogte.

Noot: intussen is er meer recente info beschikbaar. Zie ook het verslag van de stuurgroep van 27 september. Er nemen meerdere verkooppunten deel.

- Nog een extra vraag uit de Klankbordgroep (van 6 september): Hoe wordt omgegaan met bijplaatsingen bij straatvuilnisbakken (aan de kust een welgekend probleem)? Deze zijn geen zwerfvuil, maar eigenlijk sluikestort. Ook daar kunnen drankverpakkingen inzitten. - *Onder voorbehoud, we hebben de vraag gesteld aan de gemeente om tijdens de ophaalronde deze eventueel bijgezette zakken apart te houden zodat deze geteld kunnen worden.*

6 Communicatie

De OVAM-webpagina in (<https://ovam.vlaanderen.be/statiegeld>) waar de stand van zaken van het piloottraject 'Digitaal statiegeld' kan worden gevolgd en de FAQ-lijst werd beperkt aangepast n.a.v. de vorderingen van de pilootprojecten.

De opstart zowel in Bobbejaanland als Wenduine/Center Parcs, werd gekoppeld aan een persmoment. Op 26 september konden stuurgroep en klankbordgroep het pilootproject in Center Parcs Wenduine bezoeken; op 29 september in Bobbejaanland. Voor leden van de commissie Leefmilieu is een rondleiding gepland aan het pilootproject in Center Parcs Wenduine op 6 oktober.

Naar aanleiding van de opstart van de pilootprojecten in september werden het voorbij kwartaal 1 persbericht gelanceerd, "Tweede reeks proefprojecten digitaal statiegeld van start", toegevoegd als (bijlage 11). Een greep uit de andere pers aandacht:

- [Proefproject voor digitaal statiegeld van start in Bobbejaanland | RTV](#)
- [Nieuw proefproject met digitaal statiegeld in Bobbejaanland: "Bijna helft van mensen kan daar niet mee overweg" \(Kasterlee\) | Gazet van Antwerpen \(gva.be\)](#)
- [Amper 1 op de 10 bezoekers test digitaal statiegeld in Bobbejaanland: "Veel moeite voor een simpel flesje" \(Kasterlee\) | Gazet van Antwerpen \(gva.be\)](#)
- [Vakantiepark in De Haan zet ook thuis scanners in voor test met digitaal statiegeld | VRT NWS: nieuws](#)
- [Nu wordt digitaal statiegeld ook getest in De Haan mét nieuwigheid: "Thuis scanners moeten digitale inclusie verhogen" \(De Haan\) | Het Nieuwsblad](#)
- [Burgemeesters tegen plan om statiegeld op blikjes en flessen digitaal te maken: brief met 55 handtekeningen naar minister Demir gestuurd | Het Nieuwsblad](#)
- [Statiegeldalliantie verzet zich tegen digitaal statiegeld - Landbouwleven](#)
- [Vijfenvijftig steden en gemeenten verzetten zich tegen voorstel van digitaal statiegeld | BRUZZ](#)

7 Bijlagen

- Verslagen van stuurgroep van 28juni/3juli, 17 juli en 30 augustus , 27 september
- Verslagen van de klankbordgroep van 5 juli en 6 september
- Opbouw evaluatierapport en evaluatiecriteria
- Resultatenrapport piloten gesloten omgeving
- Praktische uitwerking (half)open pilootprojecten

- Metingen pilootprojecten: Meetmethodiek OWS + aandachtspunten
- Persbericht: "Tweede reeks proefprojecten digitaal statiegeld van start"